

OBDOBJE FIN-DE-SIECLA ALI O SMEREH NOVE ROMANTIKE, DEKADENCE IN SIMBOLIZMA

To obdobje se pojavlja proti koncu 19. stoletja, natančnejša datacija pa sega od 1870 do 1910 leta.

Smeri FIN – DE – SIECLA so potekale vzporedno z realizmom in naturalizmom.

Vsem tem trem smerem je skupno troje:

1. Odpor do realizma in naturalizma

Umetnost = narava + droben umetnikov doprinos

2. Esteticizem (pojmovanje, da je lepota največja vrednota) delni sinonim je l'art pour l'art (izem) = umetnost zaradi umetnosti (to pomeni, da umetnost ni namenjena nobenemu zunanjemu cilju (moralii)).

Umetnost naj bi bila avtonomna (sama postavlja svoje zakone) in zavezana estetskemu življenju.

OSCAR WILDE je celo postavil tezo, da je le narava tista, ki posnema umetnost (umetnost je nekaj najvišjega, kar obstaja).

3. Vse te tri smeri poudarjajo izjemnega posameznika, ki je v sporu z družbo in stvarnostjo. Te tri smeri pa se razlikujejo po tem, kako vidijo posameznikovo posebnost.

1. NOVA ROMANTIKA

Vidi človekovo izjemnost v človekovi notranjosti in sicer v lepoti in moči človekove duše. Tak človek se prepoznava v lepoti, v bogatem notranjem čustvovanju (lepoti svojih čustev), v plemenitem, pa tudi v življenjsko polnem ali vitalnem (vitalizem – pojmovanje, ki poudarja življenjsko moč).

Prepoznava se v lepoti adrenalina (iskanje nevarnosti).

2. DEKADENCA

Pomeni razkroj.

Za dekadenco je tudi značilna potreba po šokiranju ali osupniti sprejemnika, še posebej so bili dekadentje sovražni meščanski družbi.

Meščani al malomeščani so umetnike zmerjali z izrazom dekadentje, ti pa so žaljivko s ponosom prevzeli, pač po načelu:kar je ostudno za meščana, je za nas najboljše.

Dekadenčen – nanašajoč se na dekadenco, kot na umetnostno smer

Dekadenten – v zvezi z razpadom moralni vrednot

Dandy (gizdalin – človek, ki preveč skrbi za svojo lepoto, zunanost)

Spleen – občutje naveličanosti, dolgočasnosti

Posameznikova izjemnost prihaja do izraza v njegovi hipersenzibilnosti, njegovi tanki dojemljivosti in odprtosti za najrazličnejše čutne dražljaje, ki vodijo do omame.

Artificialen – umetelen (z veliko obrtniško spretnostjo narejeno)

3. SIMBOLIZEM

Vidi človekovo izjemnost v sposobnosti stika z energijami, ki jih običajni ljudje ne vidijo. Posameznikova izjemnost je posledica tega, da je odprt za globjo duhovno resničnost, ki se skriva za pojavi.

Simbolizem vzpostavlja nasprotje med vsakdanjim realnim svetom, ki je nekaj konkretnega in oprijemljivega ter svetom globlje duhovne resničnosti, ki je nevidna, abstraktna in ima metafizične razsežnosti.

Globja duhovna resničnost – vesoljna duša (pravijo simbolisti)

Ta vesoljna duša pa se razodeva izjemnežu, zmeraj pa se pojavlja skrivnostno, nejasno in v drobnih detajlih (znamenja pri umrlih). Ti detajli pa so simbolistu služili kot simbol abstraktne globje resničnosti.

Simbolisti so bili neke vrste panteisti (vera v neosebne Boga)

Simbolisti so pri človeku poudarjali intuicijo ali šesti čut. Intuicija je prav tako kot razum zavezana spoznanju bistva stvari, vendar zunaj logike in zunaj neposrednega izkustvenega preverjanja.

3.1 INESTEZIJA

Sin – kot predpona pomeni – so.

Sinestezijska – mešanje različnih čutnih zaznav med seboj (kričeča barva, sladka punčka).

Sinestezijske so značilne tako za simbolizem kot za dekadenco, s tem, da pri dekadenci poteka združevanje najrazličnejših čutnih zaznav z namenom, da bi posameznik dosegel čutno omamo. (sinestezijska je dokaz čutne omame). V simbolizmu pa je dokaz, da v povsem različnem obstaja ista duhovna resničnost.

CHARLES BAUDELAIRE (BODLER)

Njegova pesniška zbirka nosi naslov ROŽE ZLA. (Naslov je oksimoron, ki druži lepo in zlo, konkretno in abstraktno).

Naslov opozarja, da bo tudi grdo oz. zlo postalo del umetnosti.

Za Baudelaira je torej značilna tako imenovana: estetika grdega (grdo, okrutno postane sestavni del umetnosti). Baudelaire je osrednja oseba (figura) dekadence, nove romantike in simbolizma (oče modernega pesništva).

Baudelaire je uporabljal še klasične pesniške oblike, predvsem sonet. Pri svojih motivih pa je posegal predvsem po velemestnem okolju in po motivih iz sveta sprevrženosti in odpora do narave.

Avtor je bil tudi v sodnem postopku.

Baudelaire je izdal zbirko KORESPONDENCE (sorodnosti)

Pesem v prozi – krajšega obsega, napisana v prizi, ritmizirana, izrazito lirski (v ospredju je notranji dogodek)

Korespondenca – osebna sporočila (pisma, razglednice)

Implikacija – predpostavka

TUJEC

Pesem je novoromantična, saj gre za položaj izrednega posameznika, ki se je izločil iz sveta vsakdanjega, konkretnega in materialnega, ter se prepozna v lepoti in popolnosti (absolutnem).

Tujec hrepeni po absolutnem, pri čemer pa je to absolutno zanj samega skrivnostno, neznano.

Omamljajte se!

Zgled dekadencega besedila, saj:

1. poudarja pomen čutne omame
  2. to čutno omamo povezuje z različnimi pojavi (vino, poezija, omama)
  3. besedilo je bilo osupljivo za takratne razmere.
-

Poznamo še celo vrsto drugih glasovnih **premen**.

Kmet – premena iz širokega in kratkega v ozkega in dolgega

Kmet

Bron

Brona

Svatba (svadba)

Sladkor (slatkor)

Vrabček (vrapček)

To so premena o zvonečnosti. Prvi nezvočnik se pri izgovoru prilagodi drugemu nezvočniku glede zvonečnosti (zvena).

Sposojenka – že čisto prilagojena slovenščini

Tujka – malo drugače pišemo kot izgovarjamo

Okrajšava ima **piko, kratiča ne**.

Členki – menda ja, če že

OSCAR WILDE

Anglež, dandy (gizdalin)

Najbolj priljubljena, a tudi obrekovana oseba.

Znamenit je njegov roman SLIKA DORIANA GREYA (gre za dekadencega roman).

Wilde je znan kot pisec umetnih pravljic, slovel pa je tudi po t.i.: konverzacijskih dramah (konverzacija – pogovor). Gre za prikaz trenutne napetosti med udeleženci pogovora, napetost izvira iz samega dialoga, ni pa posledica preteklih dogodkov. (Važno se je imenovati Ernest).

SALOMA Gre za poetično dramo (poetična drama je lahko napisana v verzih, če pa je napisana v prozi, gre navadno za privzdignjeno in ritmizirano prozo, dogajanje pa prinaša lirična občutja, torej posameznikova notranja razpoloženja).

Saloma je enodejanka in upošteva načelo trojne enotnosti (kraj, čas, dejanje). Snov je zajel iz nove zaveze (V Svetem pismu je Saloma izvrševalka želja drugih, pri Wildu pa postane pravi akter, saj zasleduje svoja hotenja. Saloma je vsa iz sveta čutnega in telesnega, njena tragika pa je v tem, da pozna samo svet čutnega posedovanja in da je zmožna svojo željo obsedeno stopnjevati samo v okviru (tirnic) tistega sveta, ki ga pozna).

Gre za tipično dekadenco besedilo, ki kaže omamno bleščavo dvora, pa tudi pri sami Salomi je poudarjena njena čutna dojemljivost.

Iz tega obdobja so svetovno slavo dosegli naslednji avtorji:

VERLAINE (Verlen)

RIMBAUD (Rembo) ljubimec od Verlen

MAETERLINCK (Meterlink)

Pri dramatikah sta se novi romantiki približala IBSEN in STRINDBERG.

RIMBAUD

Začel je pesniti pri 16 letih, nehal pa že pri 20. Postal je avanturist, preprodajalec.

Jaz je nekdo drug. – Njegov najznamenitejši stavek (celo stavek 20. stoletja)

Samoglasniki – pesem je zanimivo primerjati s Prešernovo pesmijo Pevcu.

SLOVENSKA MODERNA (1899 - 1918)

Puritanski – čistunski (človek v vsaki majhni napaki vidi prekršek)

Izide prvi **Slovenski pravopis – Fran Levec**; izide **Pleteršnikov Slovensko-nemški slovar**)

1918 – konec 1. svetovne vojne

1918 – Cankarjeva smrt

Moderna je druga velika doba Slovenske književnosti po Prešernu. V tem času so nastala vrhunska dela ne samo v Liriki (Kette, Murn, Cankar, Župančič, Gradnik).

V pripovedništvu je pomemben Ivan Cankar, tudi Izidor Cankar, Alojz Krajgher, Fran Saleški Finžgar, med humoristi Fran Milčinski st., v dramatikah Ivan Cankar, Oton Župančič, Fran Saleški Finžgar – zaradi ljudskih iger.

LIRIKA MODERNE

Impresionisti (Sternen, Jakopič, Grohar, Jama)

Proti koncu 19. stoletja je lirika na Slovenskem postajala izrazito formalistična, epigonska in tezna (formalizem – pomembna je oblika, ne pa vsebina)

EPIGON (Epi – zraven, obrobje; epigon – posnemovalec; tezna – prodaja nacionalno tezo)

Lirika moderne je ponovno posegla po osebno izpovednih pesmih, ki so v ospredje postavljale posameznikov notranji **doživljaj**. Oblikovno je posegla po zvočno bogatem ritmu in metaforiki (sproščeni).

DRAGOTIN KETTE

Rojen na Premu pri Ilirski Bistrici (1876 – 1899). Umre mlad za jetiko in sicer v Cukrarni.

Njegovo pesniško zbirko je postumno (po smrti) izdal Anton Aškerc, pri tem pa je nekaj pesmi popravljaj, kar so mu ostali predstavniki Moderne zamerili.

Od vseh pesnikov Moderne je bil Kette najbolj tradicionalen, klasično uravnovešen in ni veliko posegal po simbolističnih in dekadencijskih prvinah. Pomemben je kot pisec ljubezenskih, bivanjskih pesmi. Velja za drugega (po času) najpomembnejšega sonetopisca po Prešernu.

NA TRGU

Osrednja tema je ljubezenska.

--U

U-

-U- UU-

ZUNANJA ZGRADBA

Štirikitična pesem

Ritmično urejena

Pesem nima nikakršnih dekadencijskih in simbolističnih prvin. Gre za novo romantično pesem (gre za dušo, ki se prepoznava v plemenitem ljubezenskem čustvu, lepoti okolja, v lepoti umetnostnih stvaritev, hkrati pa v likovni pesmi, v zvočnem slikanju, v umetelnem izmenjavanju moških in ženskih rim, statičnih in dinamičnih motivov). Osrednji motiv je tipično petrarhističen. Gre za motiv nedostopnega dekleta, ki mu izpovedovalec namenja ljubezensko tožbo pod oknom (podoknica – serenada).

V pesmi je vse v znamenju kroženja – kroži voda, kroži luna, krožijo misli, na oblikovni ravni gre za kroženje zgradbe in izmenjavanjem statičnih, dinamičnih motivov, ...

Gre za Novomeški vodnjak.

JOSIP MURN ALEKSANDROV

Rojen v Ljubljani, umre mlad v Cukrarni (1879 – 1901)

(Srečko Kosovel – pljučnica, France Balantič – med 2. svetovno vojno zažgan v Gradu, Karel Destovnik Kajuh v okviru 14. divizije iz Bele krajine na Štajersko ubit – KLUB 22)

Murn za časa svojega življenja ne izda svoje pesniške zbirke, postumno jo izda njegov prijatelj Ivan Prijatelj.

Oton Župančič je v pesmi Manom (duhovi umrlih) Josipa Murna zapisal: Škerjančki, polja, cvet – to bil je vaš poet.

Murna so dojemali tako, kot govori ta Župančičev verz, za preprostega pesnika s kmečko tematiko.

Vzel si bom kmečko,
da bodeva dva –
na rami pa bo koso imela.

Tema: slutnja smrti

Presija – pritisk

Ekspresija – iztis

SNEG

Katera nasprotja opaziš? Neskončno, hitro minljivost; med podobo iz narave in refleksijo, za mano – pred mano, zvok – tišina

Kaj se spremeni, če bi besedo drobni spremenili z mokri? Mokri prinaša nekaj

Kako razumemo zadnjo kitico?

Kateri čutni vtisi so prisotni v prvi kitici? Vid, sluh

Kako razumemo besedo dan?

Govori 1.osebni izpovedovalec (v 1.kitici govori snegu, v 2. kitici pa času)

1. kitica podaja podobo **iz narave**
2. kitica – zastavlja si ekstenzialna vprašanja

PESEM O AJDI

1. kitica: opisovanje (ajdovega polja) v sedanjiku
2. kitica: pripovedovanje v pretekliku
3. kitica: pripovedovanje v pretekliku
4. kitica: opisovanje v sedanjiku
5. kitica: razlaganje v sedanjiku
6. kitica: samorazmislek (retorična vprašanja)
7. kitica: prihodnjik, nato preteklost, pripovedovanje

Kakšno podobo nam prinaša 1. kitica? Čutno bogata, asociacija na mladenko

3 osebni (lirski) subjekt – sprva še ne vemo, ali je res lirski.

Lirska pesem – govori o zunanji podobi, misli pa na resnico sveta, katere del sem jaz.

Pesem o ajdi spada med t.i. kmečke žanrske pesmi, na začetku podaja impresijo iz narave (cvetoče ajdovo polje), ta impresija pa se veže s podobo ženske in sakralnega. Idila kmečkega življenja pa je kruto prekinjena s temo izničenja ali smrti (čarovnica – zima, smrt, izničenje).

Pesem je lirska, ker je v njej tudi tisto, kar je v zvezi s sakralnim, minljivo.

Mnogi interpreti jo imajo za najbolj metafizično slovensko pesem.

OTON ŽUPANČIČ

Rojen v Vinici v Beli krajini. Bil je jezikoslovec in filolog. Zaposlen je bil kot dramaturg v Drami. Dramaturg je tisti, ki je režiserju v pomoč pri analizi drame. Umrl je po 2. sv. Vojni v Ljubljani.

Izdal je Čašo opojnosti (1899). Iz naslova lahko razberemo zavezanost dekadenci, esteticizmu in individualistični samozaverovanosti. Župančič izda tudi zbirko Čez plan in tudi ta zbirka je v znamenju individualizma, vitalizma (polno vsega) in voluntarizma (poimenovanje, da je volja človekovo najpomembnejše gibalno). V tej pesniški zbirki pesnik poudarja tudi moč in vse kar moči nasprotuje, je z njegovega stališča vredno posmeha, npr. meščanska družba in krščanstvo.

VSEH ŽIVIH DAN

Jaz čutim danes vseh živih dan,
moja duša kipi in polje,
moja duša je židane volje,
kot bila bi pila Kraški teran.

polje / - plati = plapolati

Poudarjanje vitalizma, veselja in voluntarizma.

Župančič je ustvaril tudi pesniško zbirko z naslovom **Samogovori**. Pesnik se začne obračati k samemu sebi, gre za razpad, v ospredje postavlja nasprotja med razumom in čustvom, voljo in močjo, telesnim in duševnim.

Izda tudi zbirke **V zarje Vidove**

Iz naslova dobimo asociacijo na Vidov dan (15. junij) in na Vidovdansko ustavo (v zvezi z združevanjem).

Ob svetem Vidi se skozi noč vidi.

Pesnik se preusmerja od individualizma k poudarjanju kolektivnih vrednot rodu, naroda in državne skupnosti.

Ustava – temeljni ustanovitveni akt sleherne države.

ZIMZELEN POD SNEGOM (1945) pesniška zbirka

Sneg je v zvezi s trpljenje, neugodjem. Zimzelen je znamenje upora.

DUMA

Izide v zbirki Samogovori. Rusi rečejo ruskemu parlamentu дума.

Gre za pesnitev daljšega obsega, brez vnaprej dane sheme, vendar ni neurejena.

Govori 1. osebni izpovedovalec, govori samemu sebi. V prvi kitici zasledimo pogovor moškega in ženske v katerem se prepoznavata.

2. kitica: govori moški, ki govori ženski. Gre za moško videnje ženske pesmi. Zasledimo paralelizme in mnogovezje.

Pesem zelena – sinestezijska (mešanje čutnih zaznav), govori o naravi

Pesem srebrnih valov – potoki, pesem zlatih valov – žito

3. kitica: nehanje (star.) - prizadevanje

Pred seboj imamo idilično podeželje, kjer so stvari drobne in majhne.

Lije zelen se po steni – sinestezijska – voda, barva

Sledi motiv vasovanja.

Razberemo, da se rada dobro oblači, je pa kmečko dekle, ki uživa v kvantah.

4. kitica: mogočnost hrastov, ki so nagnjeni k tradiciji. Nasprotje med naravo, ki je zavezana zemlji in človeku, ki je v tujini.

Dušo dušiš – uničuje pozitivno v sebi.

Sledi povezanost z naravo. Ženski glas se prepoznavata v naravi, lepoti, v besedi dom, tradicija, v kmečkem življenju. Moški pa se prepoznavata v tujini.

5. kitica: Moški poudarja ugledno mesto, tehniko in znanost, industrijo (nasprotje ženski). Primerjava droga, ki je iz sveta tehnike, s kurirjem iz sveta živega. Tehnika je v zvezi z lepoto – mnenje.

Župančič se je zgledoval po umetniku Rodenu (njegovo delo Mislec).

VEŠ POET, SVOJ DOLG (pesem iz iste zbirke)

Gre za mobilizacijsko pesem, s katero je avtor pozival k uporabi proti okupatorju.

TERMIN: domačijski (malce krivično do drugega sveta, poudarjanje domačije, s tujko provincialen).

2. del pesmi

naricanje – običaj

Smrt Matete bi lahko povezali z Lazarjevim vstajenjem iz Svetega pisma. V 1. delu je hvalnica zemlji, tisti, kjer je ženski glas.

V 2. delu govori lirski jaz, njegov pogled na domovino pa je v znamenju dvojnosti.

Hodil po zemlji sem naši in pil nje prelesti.

Hodi po mladosti in se spominja običajev (spominsko poseže po mladosti). Izpostavi šego, ki je v zvezi s praznikom na dan sv. Gregorja.

-
1. Kaj je razlog duševne bolečine pri lirskem jazu?
  2. Kakšen odnos ta del pesnitve vzpostavlja do ženskega in moškega glasu?
  3. Po kakšni ideološki utemeljitvi poseže pri razmisleku o ogroženosti domovine in možnosti njenega nadaljnjega razvoja?
  4. Analizirajte zadnjo kitico s stališča notranje zgradbe, pojasnite osrednje trope in razberite literarnosmerno umestitev pesnitve?
-

Za Dumo je značilno večglasje ali polifonija. (Dominanten je glas lirskega jaza)
Izredni prehodi med glasovi.

Župančič je bil pomemben tudi kot DRAMATIK (Veronika Deseniška). Pomemben je bil tudi kot PREVAJALEC (Shakespeare), izredno odmeven kot OTROŠKI PESNIK (Ciciban). Iz gledališča je pregnal elkanje – igovarjanje dvoustniškega U kot L, veljalo je načelo: govori kot piši.

IVAN CANKAR

Rojen na Vrhniki, v Ljubljani obiskoval Realko (na Vegovi). Odšel je študirat na dunaj, kjer se je kmalu prepustil boemskemu življenju. Postal je prvi slovenski poklicni pisatelj, na Dunaju je živel do 1910. Vmes je kandidiral na socialdemokratski listi za poslanca. V Ljubljani je živel na Rožniku, kjer je danes muzej. Na začetku 1. sv. Vojne je bil vpoklican k vojakom, a so ga kmalu odpustili zaradi slabega zdravja. Tudi zaprli so ga zaradi nasprotovanja AO. Umre v Ljubljani, na pogrebu se zbere velika množica ljudi. To je bila v bistvu politična manifestacija. Umrli pa je 1918 leta.

Bil je PESNIK, PRIPOVEDNIK IN DRAMATIK.

Pesnik – erotika

PRIPOVEDNIŠTVO

VINJETE – vinska vitica (tujka za črtico). Vinjete (knjiga, zbirka kratkih črtic), Knjiga za lahkomiselnih ljudi (kratka pripoved)

ROMANI – Na klancu – govori o avtorjevi družini, iz tam zajema snov

---

Hiša Marije pomočnice – govori o zelo bolnem mladem dekletu, ki v zavetišču čaka na smrt. Dogodki so v zvezi z obiski. Pomembno vlogo igrajo spomini tega dekleta in ostalih, prvič se pojavi motiv ženske masturbacije v slov. literaturi. Gre za velemestno okolje.

Roman Nina – ko je bil izdan, je bil najmodernejši roman za svetu. Dogajanje je razdeljeno na sedem noči. Nina umira, njen fant pa jo z govorjenjem ohranja pri zavesti. Na koncu Nina umre, govorec pa sprva tega sploh ne opazi.

Roman Martin Kačur – po tem romanu je bil posnet film z naslovom Idealist Kurent

Povest – Hlapec Jernej in njegova pravica, Gospa Judith, Zbirka črtic z naslovom Podobe iz sanj.

Polemični spisi: Krpanova kobila (ostro nasprotuje spomeniku Francetu Prešernu).

Bela krizantema (zbirka polemičnih spisov; Cankar je ima za simbol umetnosti).

ESEJI

Še posebno odmevno je bilo njegovo predavanje Slovenci in Jugoslovani. Ostro je nastopil proti novoilirizmu (novoilirizem je zahteval razen političnega združevanja tudi jezikovno združitev).

DRAMATIKA

Hlapci

Kralj na Betajnovi (Vrhnika) – spraviti na kriva pota

Pohujšanje v dolini Šentflorjanski – postane simbol zaplankanosti

Lepa Vida – izrazito simbolistično besedilo

HLAPEC JERNEJ IN NJEGOVA PRAVICA

Glej domače branje

Je največkrat prevajano slo. Besedilo.

Recepcija besedila (sprejem) pa je večinoma potekala iz nasprotujočih si zornih kotov:

1. Nekateri so trdili, da je besedilo »prepesnitev«
komunističnega minifesta (požar na koncu so razumeli kot napoved komunistične revolucije)
2. Nekateri pa so trdili, da gre za jezikovno veleumetnino in umsko velemoto.

V Hlapcu Jerneju je še posebej znamenita Jernejeva parafraza Očenaša.

PODOBE IZ SANJ (njegovo zadnje delo)

Gre za zbirko črtic.

Gospod stotnik

Cankar poseže po motivu sanj zaradi cenzure.

CANKARJEVA DRAMATIKA: HLAPCI (glej domače branje)

Gre za RESNOBNO DRAMO (Resnobne drame so podobne tragedijam, navadno pa v resnobnih dramah ne pride do fizičnega propada, prinašajo težko in usodno dogajanje, manjka pa jim kakšna sestavina tragedije. Jerman je izrazit nekomformist, oportunist (prilagodi se tako, da izkoristi priložnosti v svojo korist)).

1. in 2. dejanje prinašata satiro na malomeščanske učitelje, konec pa je dovolj simbolističen: zdi se, da gre za komuniciranje duš med seboj, Jermanova mati je mrtva, a Jerman vendarle sliši njen glas. Osrednji konflikt je med Jermanom in župnikom. Jerman je protagonist (tisti, ki vodi igro), župnik pa antagonist.

- Hlapci za hlapce rojeni
- Bič se menja, gospodar pa ostane
- Narod si bo pisal sodbo sam
- Ne frak mu ne bo in ne talar (metonimija za gospodo, frak ima dva kraka, talar pa metonimija za duhovništvo).
- Ta roka bo kovala svet
- Najboljše pa so pečene piške

IZIDOR CANKAR

Ivanov bratranec, eden najpomembnejših slovenskih zgodovinarjev.

Za literarno zgodovino je pomembna njegova zbirka pogovorov s slovenskimi pisatelji, z naslovom Obiski.

Zelo pomemben je tudi njegov esejistični roman z naslovom S poti (gre za zmes potopisnega in dnevniškega romana, osrednja oseba pa je dekadenten lik nemirnega Fritza).

ALOJZ GRADNIK (1882 – 1967)

Rojen je bil v Medani v Goriških Brdih. Bil je pravnik, študiral je na Dunaju. Bil je sodnik v raznih krajih v Gorici, Pulju, Cerknem. Uvrščamo ga k moderni, pa čeprav je živel in ustvarjal po tem obdobju. Pisal pa je predvsem dekadentne in novoromantične pesmi.

Gradnika radi proglašamo za enega največjih pesnikov erotične lirike na slovenskem. Ljubezensko temo je rad povezoval s smrtjo, ljubezen pa mu je bila največkrat mešanica najrazličnejših in nasprotujočih si čustev.

Gradnik je marsikdaj posegel po tako imenovali pesmih VLOŽNICA (ko pesnik prevzame vlogo koga drugega). V tem primeru cikla Pisma v žensko vlogo. Podobno je tudi v ciklu Deprofuncus (tam mrtva ženska govori svojemu ljubemu).

EROS – TANATOS (Eros – Bog ljubezni, Tatanos – smrt)

Verzni prestop – ko se konec verza in konec stavka ne pokrivata. Verzni prestop sodi med zahtevnejše oblike rimanja.

VII. PESEM – gre za eno samo kitico (spoj v eno na tematskem in idejnem področju). Smisel življenja vidi (razsežnost) izpovedovalka v erotiki, ljubezen pa razume kot darovanje. Totalna predanost oz. darovanje (spominja na sakralno) je izraženo s čutnimi kategorijami (prsi, usta, piti, izsrkati), vendar je ni mogoče deliti na čutni in duhovni del, saj zajema celoto človekovega bivanja. Pesem tudi kaže, da je najvišja stopnja bivanja v skrivnostni povezavi z izničenjem, ničem. Gre za dekadentno pesem, ki poudarja omamnost predaje, prežemajoč spoj telesnega in duhovnega najvišjega smisla in ničla.

Gradnik pojmuje človeka kot splet nasprotij, vsaka radost mu je po svojem bistvu povezana z bolečino. Včasih pokaže tudi to, da si človek išče užitek v bolečini.

Radi primerjamo Gradnika in Župančiča. Župančič je vitalist, optimističen, dinamičen. Gradnik pa je pesimističen, čuti usodnost smrti. Takšna je tudi njegova pesem Mors vitrix (Zmagujoča smrt).

MODERNIZEM

Gre za obdobje 20. sto., ki sega od 1910 – 1970 – to obdobje imenujemo po prevladujoči smeri (je obdobje in smer). Okoli 1970 prvi človek stopi na Luno.

Modernizem izhaja iz prepričanja, da **resnice o resnici ni** (1. GESLO), in da je edina (resnica sveta – n. romantika – lepa duša, simbolizem – vesoljna duša, realizem – zakon) gotovost sprav nenehno spreminjajoče se človeške duševnosti, ali subjektivnosti. **Spreminjajoča se subjektivnost sredi spreminjajočega se sveta** je 2. geslo.

Modernisti skušajo kar najbolj neposredno podati vsebino posameznikove zavesti in to v celoti, torej tudi tisto, kar je po družbenih merilih nelepo, nemoralno in celo škodljivo. Njihova snov postane tok zavesti (med trenutkom človekovega govora in dogajanjem ni nobene distance, ob neposrednih zaznavah pa potem prihaja do asociativnih preskokov v različne čase, prostore in na različne ravni posameznikove zavesti – mišljenje, sanjarjenje, blodnje, sanje, domišljija, ...

Pomembna značilnost modernizma je tudi drugačen pogled na jezik. Ta mora biti čim bolj svoboden, sproščen vseh pravil slovnice, kalupov, stereotipov, to pa zato, da bi se lahko kar najbolj neposredno pokazala zavest z vsemi njenimi doživljaji, tudi skritimi in nezavednimi. Včasih se pojavlja tudi nerazumni in na prvi pogled nesmiselnimi sveta govori modernizem na razbit, razsekan in lahko tudi na nesmiseln način.

Antika marsikdaj postavlja človeka zunaj časa, za modernizem pa je čas človek.

AVNANTGARDE

Gre za poseben tok modernizma, ločujemo pa med tako imenovanimi zgodovinskimi avantgardami (1910 – 1938, 1. svetovna vojna do 2. svetovne vojne) in reavantgarde, ki se pojavijo po letu 1960 (Neve Slovenische kunst – sem spada Laibach).

Posega po gledališču, filozofiji, umetnosti oblikovanja, ... slikarstvo (skupina Irvin). Ta skupina sodeluje pri političnem boju, delala je plakate in naslovnice za revije (Novi kolektivizem – skupina). Zelo prokovativno dejanje so storili, ko se na naslovnico dali arijca, ki predaja štafetno palico.

Garda – skupina ali grupa, v zvezi z vojsko, kateri pripisujemo agresijo

Avant – naprej - novo

Zavračajo stara gesla.

Za avantgardo je značilno poudarjanje kolektiva. Zanje je značilna tudi agresija in sovraštvo do tradicionalnih oblik umetnosti (romantiki). Te skupine pa so zavezane novemu progresu (v imenu novega so agresivne do tradicionalnega), v imenu tega novega razglašajo tudi revolucijo v umetnosti.

Eno od osrednjih načel avantgarde je tudi naslednje: Porušiti meje oziroma okvirje:

- a) nacionalni, jezikovni okvir (Neue Slovenische kunst)
  - b) Prestopiti okvire posamezne umetnosti, med vrstami umetnosti (poseže po likovnih prvinah – Carmen Figuratom)
  - c) Mejo med svetom umetnosti in političnim svetom.
-

Med avantgardami so posebej znane naslednje skupine:

- kubizem
- futurizem
- dadaizem
- nadrealizem

1. KUBIZEM

Kubus = kocka

Picasso je bil kubistični slikar. Delo *Žena v modri obleki*. Pojavlja se predvsem v slikarstvu, predmeti so ponavadi z geometrijskimi liki oz. stereometrijskimi telesi. Predmeti so podani tudi simultano iz različnih barvnih kotov.

2. FUTURIZEM

Futurizem = prihodnost

Najprej se pojavi v Italiji in sicer z manifestom, ki ga je napisal Marinetti. Futuristi poudarjajo usmerjenost v prihodnost, v kateri pričakujejo zmago stroja ali tehnike. (Govorimo celo o pobožanstvenju stroja, v ospredju je bil kult avtomobila). Pri stroju so občudovali dinamiko, aktivizem. Za futuriste pa je značilna tudi militantnost (Vojna je edina higiena sveta; tak ki povdarja reševanje stvari z bojem). Zanje je značilen izrazit odpor do stare umetnosti (porušimo muzeje, razbijmo opero, ubijmo mesečino). Zahtevali so naj lirski jaz izgine iz umetnosti. V ospredju naj bo snovni ali materialni svet, grdo naj postane sestavni del umetnosti. Pride naj do akavzalnega (vzročnega) nizanja simultanih podob in do sopostavitve ali koeksistence različnih izraznih sredstev. (Izginejo naj ločila in ostala pravopisna pravila, nadomestijo naj jih ličila in črke, matematična in glasbena znamenja, ni treba pisati od leve proti desni in od navzgor navzdol). Zahtevali so rabo samostalnikov in glagolov (neosebni glagolski oblik). Pridevniki in prislovi naj se umaknejo zaradi dinamike.

3. DADAIZEM

Dada = bodisi brez pomenski izraz, predvsem pa je lahko izraz iz otoškega slovarja.

Dadaizem se začne v Švici med 1. sv. vojno. (V Švico so prebegnili umetniki iz drugih držav). Dadaisti so bili v marsičem podobni futuristom, razlikovali so se v tem, da so zavračali pobožanstvenost strojev in tehnike. Drugače pa so njihove ideje še bolj radikalne od futurističnih, gre jim za negacijo – vsega obstoječega in smiselnega, za destrukcijo in anarhizem (destrukcija – inihalizem). Zahtevajo osvoboditev od vsakega smisla in čustvovanja, zahtevajo tudi vrnitev k otroški spontanosti, primitivnosti, neposrednosti. Gre jim za upor proti tradicionalni logiki, estetiki, jeziku.

Dadaizem je posegal po osamosvojenih ali neartikularnih glasovih in tudi po nesmiselnih asociacijah. Poezijo je povezoval z gledališkimi, glasbenimi in slikarskimi prvinami. Pesniki so pogosto nastopali v okviru hepeningov (ne samo beremo, ampak tudi uprizorimo kaj).

4. NADREALIZEM

Poseže po nečem sanjskem, ki je v nasprotju z naravo, stvarnostjo. Pojavi se v 20. letih 20.stoletja in sicer v Franciji in to z manifestom. (Andre Breton – osrednja oseba nadrealizma – najbolj zaslužen za Manifest – avtor. Francosko se reče nadrealizmu surrealizem).

Nadrealizem hoče prikazati višjo resničnost, pri čemer pa ta nadresničnost nima metafizičnega značaja, ampak gre za resnično sanjskega, nezavednega, halucinacijskega. Da bi ta nadresničnost prišla do izraza, se mora ustvarjalec prepustiti svobodi in odpraviti vse instance (ravni) nadzora ali kontrole, npr. kontrolo nadjaza (super ego – Freudov izraz, pomeni pa skupek družbenih in moralnih pravic, ki jih človek ponotranji), kontrolo razuma. Zato nadrealisti zahtevajo avtomatično pisanje (postopek neposrednega zapisovanja človekove

---

duševnosti in nekontroliranega povezovanja raznorodnih (heterogenih) podob: v svobodni igri asociacij naj se medseboj povezujejo predmeti, med katerimi v stvarnem svetu ne moremo odriti kakšnih povezav. Lep kot naključno srečanje šivalnega stroja in dežnika (luč na mizo) na obdukcijski mizi.

Miro – abstraktni nadrealizem

Dali – figuralni (Veristični- tako da zajema iz nižjih plasti življenja in je pri tem dokaj nazorno) nadrealizem. Figuralno prepoznavna figura človeka.

Ob smrti neke kokoši

- ni rimana
- ni ločil

Notranja zgradba

- 3. osebni izpovedovalec, nato 1. osebni, ki govori v imenu neke množice

MODERNISTIČNA LIRIKA

Pojavi se na začetku 20. stoletja, najprej v Franciji (znameniti predhodniki so bili Baudelaire, Rimbaud, Mallarmé). Tukaj sta še posebej pomembna Apollinaire (Apoliner) in Breton, v Nemčiji Rainer Maria Rilke, v Angliji Thomas Stearns Eliot, pri Rusih Jesenin, Majakovski, Marina Cvetajeva, Sternak, pri Špancih Lorca, pri Avstrijskih Trakl.

Modernizem se v tej liriki kaže tako na vsebinski kot tudi na jezikovno – slogovni ravni. Na vsebinski ravni gre za predstavljanje pesnikove duševnosti, njegovih zavednih in nezavednih stanj, čustvenih reakcij, miselnih preskokov, skratka za tok zavesti (Stream of consciousness). Na slogovno-jezikovni ravni prihaja do opuščanja slovničnih in besediloslovni pravil (kohezija, koherenca se opuščata), pojavljajo se samovoljne besedne zveze, osamosvojene besede, besede razpadajo celo na glasove in zloge.

Bistvene poteze modernistične lirike so:

1. tok zavesti
2. večglasje ali polifonija
3. montaža
4. kolaž
5. tema nestalnosti, spremenljivosti, nedokončanosti
6. tema oz. občutje skrajne protislovnosti (paradoks, ambivalenca)

Večglasje = sočasno se v besedilu pojavlja več jezikov, pa tudi več slovarjev (otroški, religiozni, vojaški, publicistični slovar,...)

CONA

Pesem ima krožno zgradbo, izpovedovalec prinaša tok zavesti, ko blodi po Parizu – od jutra do jutra, pri tem pa se mu budijo asociacije, ki so v zvezi z različnimi časi in prostori in različnimi stanji njegove zavesti (zaznavanje, spominjanje, domišljanje, sanjarjenje). Na prvi pogled je opazna montaža in večglasje (več različni slovarjev, npr.: religiozni,...)

LORCA

Ubit med Špansko državljansko vojno. Eden največjih pesnikov 20. stoletja, ubil ga je pripadnik Frankistov.

Lorca se je naslonil na bogato špansko pesniško tradicijo, črpal je tudi iz ciganske poezije (ena izmed njegovih zbirk nosi naslov Ciganski romancezo – Ciganske romance). Tradicijo je povezoval z novostmi francoskega nadrealizma oziroma novostmi modernistične tehnike.

MESEČNIŠKA ROMANCA

Pesem prinaša lirske, epske in dramske vsebine, pri čemer je celota izrazito lirska. Liriko prinaša prvenstveno 1. osebni izpovedovalec, ki posega po bogati in tudi nadrealistični metaforiki. Pri dramskih prvinah je opazen dialog med starejšim in meščansko urejenim moškim ter potepuškim, morda tudi razbojniškim mlajšim moškim – pri tem dialogu je zanimivo mladeničevo prehajanje od vikanja k tikanju, to prehajanje je v zvezi s temo njegovega govora (govori o rani – tika, govori o mladenci – vika).

Epske prvine – zgodba je nepovezana, zgolj eliptična, čutimo da so bile nastopajoče osebe zapletene v neko razmerje, da so v ozadju silovite strasti. Zdi se, da so vse osebe v smrtnem položaju. Vse kar se je imelo zgoditi, se je namreč že zgodilo.

Med izpovedovalcem, mladenko, mladeničem in starejšim moškim odkrijemo neko povezavo, vsi si želijo neke življenjske polnosti in osmislitve, a ta jim ni omogočena.

Pesem je izrazito sugestivna, na nas učinkuje z bogato metaforiko in prepletanje, različni slovarjev (slovar krutega, lepega, igrivega, smrtnega, kamnitega in mehkega,...)

Čprav si želim življenjske polnosti, je ta želja obsojena na propad, a kljub temu zelo lepa (poanta).

MODERNI ROMAN

Pod pojmom moderni roman razumemo roman s takšnimi ali drugačnimi modernističnimi posegi. Moderni roman najlažje razumemo na ozadju tradicionalnega romana (osrednji vzorec za tradicionalni roman prinaša realistični ali naturalistični roman). Razlike med tradicionalnim in modernističnim romanom se kažejo na naslednjih ravneh:

- ravni lika ali junaka		identitega
- ravni zgodbe		
- ravni pripovedovalca	individualnost	ciljna usmerjenost
- ravni jezika		

LIKI ALI JUNAK

Tradicionalni junak ima tiste značilnosti, kot sta jih načrtala prva dva novomeška junaka Hamlet in don Kihot. »O, gorje, svet je iz tira, jaz pa sem se rodil, da ga uravnam.«

Junak tradicionalne literature hoče v imenu neke ideje ali ideala spremeniti svet. Za junaka tradicionalnega romane je značilna ciljna usmeritev k uresničitvi nekega ideala (Lahko je uspešen ali ne, aktiven ali pasiven,...).

Tradicionalni junak ima zaradi ciljne usmerjenosti osrediščeno, močno identiteto.

Tudi njegova individualnost je nekaj edinstvenega, posebnega, neponovljivega. Pri likih modernega romana je vse ravno obratno – nima cilje usmerjenosti, zanj je značilna razbita, nejasna oz. razsrediščena identiteta. Njegova individualnost je največkrat nekaj ponovljivega, zamenljivega, tipičnega.

ZGODBA

Zaradi junakove ciljne usmerjenosti je tudi zgodba tradicionalnega junaka zaokrožena oz. zaključena oz. koherentna – vse teži k razrešitvi osrednjega konflikta.

Zgodba ali fagula – prinaša osrednje dogajanje. Naravno časovno zaporedje.

Zgodba v modernističnem romanu pa postaja razbita, nejasna, včasih celo nepomembna.

PRIPOVEDOVALEC

V tradicionalnem romanu gre navadno za t.i. »vsevednega« al večvednega pripovedovalca, ki trdno drži vse niti v svojih rokah. To kar izreče, tudi drži. Temu pripovedovalcu pravimo tudi avtorialni.

V modernističnem romanu pripovedovalec ni večveden (svojemu pogledu ali perspektivi ali gledišču ne pripisuje zares trdne, absolutne, objektivne veljave. Svoj pogled ima torej za nekaj subjektivnega, s prostorom in časom pogojenega). Gre za t.i. osebnega (personalnega) pripovedovalca. Vse je podano iz njegovega zornega kota, pri čemer pa je potopljen v dogajanje in je njegova perspektiva enaka perspektivi nastopajočih oseb.

JEZIK

V tradicionalnem romanu je jezik predvsem sredstvo pripovedovanja, v modernističnem romanu pa postaja cilj pripovedovanja, v ospredje prihaja igra z jezikom in njegovimi izraznimi možnostmi.

PREDSTAVNIKI MODERNISTIČNEGA ROMANA

Nemčija: Rainer Maria Rilke

Avstrija: Robert Musil (Roman: Človek brez posebnosti)

Rusija: Belj

Francija: Gide (žid)

Glavni predstavniki: Joyce, Kafka, Proust, Verfinia Wolf

JOYCE

ULIKSES (ODISEJ)

Po rodu Irec, pisal je v angleščini. Med drugim je živel tudi v Trstu. Napisal je celo vrsto romanov, nekaj je tudi neprevedljivih zaradi besednih iger. Najznamenitejša besedila so: Ljudje iz Dublina, Portret mladega umetnika, Ulikses.

Ulikses

Že z naslovom opozarja na primerjavo z Odisejo. Gre za izredno obsežen roman, ki govori o dvajseturnem dogajanju v Dublinu (namig na Odisejo, kajti Odisej je bil dvajset let z doma). Gre za upočasnjeno pripovedno hitrost. Bolj kot zunanemu dogajanju se pisatelj posveča subjektivnemu doživljanju oseb.

V ospredju so tri osebe: Bloom, moški srednjih let, ki tava po Dublinu, skupaj z mlajšim znancem deloma hodita po gostilnah, po bordelih in tako preživita dan (Odisej ima jasno ciljno usmeritev in je heroj). Bloom je pritlehen vsakdanji človek, ki živi izpraznjeno življenje, brez kakršnekoli ciljne usmeritve. Dedal je nekakšen Bloomov duhovni sin, zato spominja na Telemaha (Stavek, ki ga podredimo tvorjenki in je razvidno kako-iz česa je beseda sestavljena). Molly je Bloomova žena, ves dan je v postelji in sprejema ljubimca. Njo navadno primerjamo s Penelopo (Tej pripisujemo bistrost, zvitost in zvestobo). Molly namesto razuma poudarja čutnost, tudi ni delavna, še manj pa zvesta, ima ljubimca. (Avtor Molly ne daje negativnega predznaka, predstavlja jo kot posebljeno naravo, ki nima kakšnega razvidnega idejno vrednostnega sistema. Je zunaj kategorije dobrega in zlega.

Roman zajema snov iz sodobnega, vsakdanjega življenja, to življenje pa sopostavlja ob antični mitološki svet (bodisi da bi se ob antičnem herojstvu razkrila plehkost sodobnega človeka bodisi bi se pokazala prenapetost mitološkega junaštva).

Vsako poglavje je napisano v drugačni tehniki (npr. kot drama, kot časopisni publicistični članek, kot zgodovinska razprava).

Prebrali smo končno poglavje, ki prinaša tok zavesti, obsega 50 strani in je le 8 povedi, vse je napisano brez ločil (v toku zavesti med trenutkom pripovedovalčevim govorom in dogajanjem ni časovne distance). Poleg podajanja trenutnih čutnih vtisov poročevalec preskakuje v različne čase in prostore (po asociativni logiki) in različne ravni svoje zavesti (mišljenje in sklepanje – 1. raven, spominjanje, omišljanje ali imaginacija, sanjarjenje, blodnje, ...)

Joycev roman pravzaprav prinaša 2 oziroma 3 zgodbe:

- zgodbo o svetu (antičnem in sodobnem)

- zgodbo o jeziku (igranje z jezikom in jezikovnimi zmožnostmi)

FRANZ KAFKA (glej domače branje)

Primer Kavka (Nemci izgovorijo s F-jem)

Bil je Žid po rodu. Živel je v Pragi. Znamenita izjava o trojnem tujstvu: za Čehe je bil Nemec, za Nemce Žid in za Žide izdajalec.

Pisal je novele in romane: Proces, Grad, Amerika. Snov je zajemal iz stvarnega, vsakdanjega življenja v sodobnem, urbanem okolju. Še posebej ga je zanimala tema uradništva in tema medosebnih odnosov v družini.

Slog in tehnika oz. zgradba Kafkovih besedil so še precej tradicionalni. Zgodba je zaokrožena in koherentna. Sama predstavitev stvarnosti je vendarle modernistična, saj je vsakdanje življenje prikazano v grozljivih potezah (groteskno), nekako tako, kot da bi bilo vzeto iz sanjskih oz. nezavednih človekovih plati.

Parabola – prilika z naslovom pred vrati postave. (naj bi ponazarjala nek moralni nauk – tradicionalna prilika).

MARCEL PROUST

Pisal je izredno obsežne romane, ki jih je združil v cikel z naslovom Iskanje izgubljenega časa (osrednja tema je spominjanje na preteklost, pri čemer pripovedovalec prinaša predvsem t.i. nehoteni spomin, torej spomin, ki je zavezan naključjem oz. asociacijam, še posebej znamenit je motiv Magdalecin (piškoti v obliki školjk).

(Za Francoze so na sploh značilni obsežni ciklični romanov; Balzac: Človeška komedija; Zola : Rugon Makarjevi)

Za Prousta je značilno poglobljanje v posameznikovo duševnost, tako da govorimo o psihološkem tipu modernega romana (pri Slovencih po 2. sv. vojni najznamenitejši predstavnik Lojze Kovačič – Prišleki, Resničnost, Deček in smrt,...)

Poleg psihološkega modernega romana poznamo tudi antipsihološki tip modernega romana (pri tem tipu ničesar ne izvemo o človekovi duševnosti, gre zgolj za opisovanje človekovih dejanj in strani; zgled takega romana je v Franciji t.i. _____roman, pri nas pa npr. Šeligov Triptih Agate Švarzkobler (Triptih – tridelna sklopljiva slika)

EKSISTENCIALIZEM

Eksistenčno = preživetveno vprašanje

Eksistencialno= o smislu bivanja–bivanjska vprašanja; ali Bog obstaja; vprašanje o samomoru.

Eksistencialistično = tak, ki se nanaša na eksistencializem

Eksistencializem je obdobje in literarna smer 20. st., ki se je začela razvijati v Franciji pred 2. sv. vojno. V Franciji sta bila med filozofi oz. literati še posebej pomembna Sartre in Camus.

Za največjega eksistencialističnega filozofa velja Heidegger (Nemec).

Osrednje eksistencialistične teze so:

1. Eksistenca je pred esenco. (Obstoj je pred bistvom, smislom). To pomeni, da ni nikakršnega vnaprej določenega bistva, ki bi določal človeka. Človekov obstoj nima nobenega razvidnega smisla zunaj sebe, ampak zgolj v samem sebi.

(Človekov obstoj je smiseln zaradi Boga, države, naroda, stranke,... Človekov obstoj je smiseln zaradi prijateljstva, ljubezni, osebnega uveljavljanja, ...)

Smisel človekovega obstoja razlaga prva poved z družbenimi vrednotami, druga poved pa z osebnimi vrednotami.

Človekov obstoj je smiseln zaradi obstoja samega.

Andragogika – veda o izobraževanju odraslih

Pedagogika – veda, kako voditi otroka

2. Človek je vržen v svet, ta svet pa ne ustreza človekovim željam po absolutnosti in popolnosti.

---

3. Človek je obsojen na svobodo (se ne more sklicevati na usodo ali na Boga, determinizem)
4. Človek se uresničuje (živi polno) in sicer na ravni dejanj
5. Razmerje med človekom in svetom je nesmiselno, absurdno. Svet človeku ne nudi pravega smisla. S tega pa sledi nekaj napotkov za človekovo ravnanje:
Človek si ne sme razkrivati absurdnosti sveta s pobegom v smrt, hkrati pa se ne sme zateči k iluzijam (da bi si z iluzijami v Bogu ali o katerikoli teh vrednot zakril absurd sveta).
6. Moderni človek je obsojen na nesmisel, vendar mora v tem nesmislu vztrajati kot moderni Sizif.

Eksistencialisti razlikujejo torej med avtentičnim (pristnim) bivanjem in neavtentičnim bivanjem. (Eksistencialisti o nesmiselnosti sveta – v leposlovju, literaturi – govorijo na smiseln način).

CAMUS (glej domače branje)

JEAN PAUL SARTRE

Eden največjih filozofov 20. st. Dobil je tudi Nobelovo nagrado za književnost. Med romani je znan roman *Gnus*, med dramami slovi enodejanka *Za zaprtimi vrati*. Drama ima še vedno precej tradicionalni prvin, upošteva tudi načelo trajne enotnosti. Vse se dogaja v peklju, v neki sobi, kamor vratar privleče tri osebe, to so Gacin (Garcen), Ines in Estelle.

EVROPSKO GLEDALIŠČE 20. STOLETJA

V začetku 20. stoletja so dramski teksti sledili zakonitostim realizma, naturalizma in simbolizma (simbolistično gledališče je temeljilo na t.i. statičnem dogajanju, drugače pa so besedila bolj namenjena branju kot uprizarjanju – so bralna drama).

Modernistične novosti sta začela v dramatiko uvajati Luigi Pirandello in Brecht. Oba sta se od prikazovanja zunanjega sveta preusmerila k prikazovanju odnosa med fikcijo in resničnostjo (tak je npr. že naslov Pirandellove drame *Šest oseb išče avtorja*). Brechtovemu gledališču pravimo epsko gledališče. Za to gledališče so še posebej značilni potujitveni učinki, s katerimi avtor prekinja mimetično iluzijo in identifikacijo z nastopajočimi vlogami (ko drama začne govoriti o sami sebi, o tem, kako je narejena, predstavljena, odigrana, pravimo, da se pojavijo potujitveni učinki). Proti koncu 30.let se pojavi tudi eksistencialistična dramatika (Sartre). Po obliki in slogu so te drame še vedno precej tradicionalne, nove poteze se kažejo predvsem v ideji o nesmiselnosti ali nezmožnosti človeške odrešitve.

Po letu 1950 se pojavi t.i. dramatika absurda (t.i. antidrame (o nesmiselnosti sveta se govori na nesmiseln način, ne govorijo več o absurdu, ampak ga uprizarjajo))

Antidrama se od tradicionalne drame razlikuje:

- a) na ravni zgodbe
- b) na ravni likov
- c) na ravni dialoga oz. jezika

a) namesto logično urejenega dogajanja z vzročno posledično sklenjenostjo se pojavlja nekoherentna sosledica dogodkov, posamezni prizori so lahko celo zamenljivi med seboj.

b) liki niso več karakterji (večplastna oseba), gre za enoplastne osebe oz. tipe, v skrajnem primeru so ti liki celo zamenljivi.

c) dialog ni več namenjen neposrednemu sporazumevanju, govoričenje postaja samo sebi namen, dialog postaja nelogičen, nepovezan, bizaren, pojavlja se celo destrukcija jezika, besede se delijo v zloge oz. neartikulirane glasove.

Poglavitna avtorja drame absurda sta Ionesco (po narodnosti Romun) in Beckett (Irec), oba sta pisala v francoščini.

Pomembnejši avtorji drame absurda so še:

- Čeh Havel (predsednik Češke)
- Poljak Slavomir Mrožek
- Francoz Boris Vian
- Slovenec Drago Jančar

IONESCO

Plešasta pevka – naslov prinaša pragmatični nonsens in je ironičen. Ne zanima ga pevka, njen glas, ampak vizualna podoba, v ozadju je satira na malomeščanstvo.

Ionescova drama je sestavljena iz posamezni prizorov, ki se nizajo kot točke v kabaretu ali varieteu (skeči, gibalne zadeve- prireditev)

Izpraznjenost govora nastopajočih oseb kaže na izpraznjenost njihovih odnosov. Osebe so tipi, živijo monotono, nerazgibano mehnično življenje, duhovno so si enaki in kot taki zamenljivi. Njihovo življenje je ponavljanje enega in istega (zelo pogost motiv je motiv ure – kot da tudi ljudje postajajo sestavni del urinega mehanizma, bolj kot za individume gre za stvari, tako da govorimo o popredmetenem (reificiranem) človeku.

Besedilo ima krožno zgradbo, odtujenost ali alienacija je pretirana do absurda.

Indukcija = raziskovalna metoda, ki od posameznosti sklepa na splošne zakonitosti (Sonce je vzšlo pred 10.000 leti; včeraj je vzšlo in tudi jutri bo.)

Snov zajema iz sodobnega, vsakdanjega, malomeščanskega in zasebnega življenja. Tema besedila je še vedno vprašanje smisla bivanja, vendar si to vprašanje ne zastavljajo liki, ampak gledalec na osnovi izpraznjenosti. Bivanje nastopajočih likov.

BECKETT

Čakajoč Godota

Godot – spominja na besedo Bog

Bil je nobelovec, prozaist in dramatik. V svojih besedilih podaja predvsem človekov razkroj. Redukcija človeka je npr. celo tolikšna, da v drami Usta nastopajo samo igralčeva usta.

Medtem ko Ionesco prikazuje socialno in fizično dostojne ljudi, ki so groteskni samo v svoji duhovni izpraznjenosti, pa Beckett poseže tudi po socialni in fizični deformiranosti oseb. Nastopajo naslednje osebe: dva ostarela klateža Vladimir (Slovan) in Estragon (Madžar), od časa do časa se na prizorišču pojavita dva popotnika Lucky (Anglež) in Pozzo (Italijan).
